

*А. П. Савков,
к. держ. упр., докторант кафедри державного управління і
місцевого самоврядування, Одеський регіональний інститут
державного управління НАДУ при Президентіві України*

СТАТУС ЦЕНТРАЛЬНОЇ ВИБОРЧОЇ КОМІСІЇ ТА ЙОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ

У статті йдеться про етапи статусу Центральної виборчої Комісії. Розглянуто функції вищого органу адміністрування загальнодержавних, а в окремих випадках і місцевих виборів у країнах з усталеними демократичними традиціями. Доводиться необхідність реорганізації системи виборчих комісій із внесенням відповідних змін у виборче законодавство України.

Speech goes in the article about the stages of status of Central election Committee. The functions of higher organ of administration of national are considered, and on occasion and local choice in countries with withstand democratic traditions. There is a necessity of reorganization of the system of election committees with bringing of the proper changes in the electoral legislation of Ukraine.

Ключові слова: статус Центральної виборчої Комісії, виборчий процес, виборчі комісії.

Key words: status of Central election Committee, electoral process, election committees.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК З НАЙВАЖЛИВІШИМИ НАУКОВИМИ І ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

У даній роботі ми розглянули порівняльну характеристику статусу Центральної виборчої Комісії 1989—2004 років.

Сучасні вимоги до організації підготовки і проведення виборів актуалізують нагальні проблеми оптимізації управління виборчим процесом в Україні.

Досвід проведення президентських та парламентських виборів засвідчив проблему щодо посилення правового статусу Центральної виборчої Комісії, яку слід наділити повноваженнями, які дадуть можливість реально впливати на всі ті негативні явища, які, на превеликий жаль, ще мають місце в ході виборчих кампаній.

АНАЛІЗ СУЧАСНИХ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ З ДОСЛІДЖУВАНІЙ ПРОБЛЕМАТИКИ

Як свідчить здійснений аналіз, проблемам правового статусу Центральної виборчої Комісії присвячені

наукові праці багатьох вітчизняних теоретиків і практиків, таких як: Я. Давидович, Д. Ковриженко, Б. Ключковський, М. Рябець, М. Ставнійчук, Ж. Усенко-Чорна, В. М. Шаповал та інші.

Разом з тим, значна частина робіт науковців і практиків висвітлюють статус Центральної виборчої Комісії, на нашу думку, як статистичного органу, а не як незалежної державної інституції.

Метою нашої статті є дослідження шляхів подальшого вдосконалення статусу Центральної виборчої Комісії в Україні.

Для досягнення цієї мети розв'яжемо наступні завдання:

1) аналіз етапів статусу Центральної виборчої Комісії та сучасних поглядів на його правове вдосконалення;

2) розгляд функції вищого органу адміністрування загальнодержавних, а в окремих випадках і місцевих виборів у країнах з усталеними демократичними традиціями;

3) розгляд теперішньої системи виборчих комісій і перспективи запровадження чотирирівневої системи виборчих комісій.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Центральна виборча комісія до прийняття Закону України "Про Центральну виборчу комісію" діяла при Верховній Раді України виключно для проведення виборів народних депутатів України й існувала на правах комісії Верховної Ради України. Її матеріально-технічне забезпечення та фінансування здійснювалося через структурні підрозділи Верховної Ради України.

Перший етап статусу Центральної виборчої комісії протягом 1989—1993 років пов'язаний з прийняттям Закону Української Радянської Соціалістичної Республіки "Про вибори народних депутатів Української РСР" [4], яким утворювалась Центральна виборча комісія, термін повноважень якої складав 5 років. Слід зазначити, що попри закріплення за нею статусу постійно діючого органу з п'ятирічним терміном повноважень, фактично Центральна виборча комісія функціонувала лише під час підготовки виборів і референдумів.

Формування Центральної виборчої комісії проводилось Верховною Радою УРСР за поданням обласних, Київської та Севастопольської міських рад або їх виконавчими органами з обов'язковим врахуванням пропозицій трудових колективів або їх рад, органів громадських організацій, трудових колективів навчальних закладів, зборів виборців за місцем проживання, військовослужбовців, а також за поданням республіканських організацій.

На практиці застосувати норми виборчого закону щодо формування Комісії було досить складно, адже закон не передбачав механізм врахування пропонованих кандидатур до складу Комісії обласними радами і не визначав квоти представництва від суб'єктів висування кандидатур. Таким чином, в основному формування Центральної виборчої комісії здійснювалось Комуністичною партією України.

Виборчим Законом не було передбачено освітніх вимог до членів Комісії. Внаслідок цього у складі Центральної виборчої комісії, утвореної у 1989 році, було 4 юристи, а 27 інших членів Комісії були різні за професією. На Комісію покладалось повноваження щодо спрямування та контролю за діяльністю виборчих комісій всіх рівнів, їх матеріально-технічне забезпечення, встановлення форми виборчої документації, скасування рішень про реєстрацію кандидатів у депутати, розгляд заяв і скарг на рішення та дії виборчих комісій, скасування рішень комісій, зупинення їх дії або прийняття інших рішень з відповідних питань. Слід зазначити, що законодавством не було повною мірою забезпечено принцип законності діяльності Комісії, адже рішення Центральної виборчої комісії були остаточними і не могли бути оскаржені [8].

Із прийняттям у 1993 році Закону України "Про вибори народних депутатів України" статус Центральної виборчої комісії протягом 1993—1996 років зазнав суттєвих змін. Так, було зменшено кількісний склад Комісії до 15 членів та встановлено вимоги щодо обов'язковості наявності у третини членів Комісії, її Голови та Секретаря вищої юридичної освіти. Формування складу Комісії уже затверджувався Верховною Радою України за поданнями її Голови.

Щодо повноважень Комісії, то вони залишилися практично без змін. Разом з тим, Законом України "Про вибори народних депутатів України" 1993 року конкретизовано форми роботи Комісії, встановлено вимоги до кворуму, порядок ведення засідань тощо. Зауважимо, що закон передбачав можливість оскарження рішень Центральної виборчої комісії у Верховному Суді України, рішення якого при цьому були остаточними та оскарженню не підлягали [8].

Із прийняттям Конституції України на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року закладено правову базу для створення в Україні нової незалежної державної інституції — Центральної виборчої комісії. Таким чином, відповідно до статті 85 Конституції України [10] та Закону України "Про вибори народних депутатів України" Верховною Радою України було прийнято Закон України "Про Центральну виборчу комісію" [7], який підписаний Президентом України і оприлюднено на початку січня 1998 року.

Згідно зазначеного закону Центральною виборчою комісією (далі — Комісія) є постійним діючим колегіальним державним органом, який діє на підставі Конституції України, цього та інших законів України і наділений повноваженнями щодо організації проведення виборів Президента України, народних депутатів України та всеукраїнських референдумів. Крім того, Центральна виборча комісія здійснює консультативно-методичне забезпечення виборчих комісій під час проведення виборів місцевих рад, сільських, селищних, міських голів і місцевих референдумів. Комісія також очолює всю систему виборчих комісій, які утворюються виборчим законодавством для підготовки і проведення виборів Президента України, народних депутатів України та всеукраїнського референдуму, та належним чином сприяє їх діяльності. Комісія є незалежним державним органом, який здійснює свої повноваження самостійно, незалежно від інших державних органів, а саме:

1) забезпечує реалізацію і захист виборчих прав громадян України та права на участь у референдумах;

2) забезпечує дотримання передбачених Конституцією та законами України принципів і засад виборчого процесу та процесу референдуму;

3) здійснює контроль за додер-

жанням вимог законодавства України про вибори і референдуми;

4) забезпечує однакове застосування законодавства України про вибори і референдуми на всій території України;

5) здійснює консультативно-методичне забезпечення діяльності виборчих комісій та комісій з референдумів, приймає обов'язкові для використання в роботі виборчих комісій та комісій з референдумів роз'яснення і рекомендації з питань застосування законодавства України про вибори і референдуми;

6) готує пропозиції щодо вдосконалення законів з питань проведення виборів та референдумів;

7) звертається в разі необхідності до Конституційного Суду України щодо офіційного тлумачення Конституції України, законів України або окремих їх положень з питань, що стосуються організації підготовки та проведення виборів і референдумів в Україні;

8) є головним розпорядником, забезпечує ведення та функціонування Державного реєстру виборців відповідно до закону;

9) здійснює контроль за дотриманням політичними партіями (виборчими блоками політичних партій), іншими суб'єктами виборчого процесу та процесу референдуму вимог законодавства про вибори і референдуми;

10) забезпечує на виборах і референдумах акредитацію офіційних спостерігачів від іноземних держав та міжнародних організацій відповідно до закону, видає їм посвідчення;

11) здійснює заходи щодо підвищення правової культури учасників виборчого процесу та референдумів;

12) публікує інформацію про підготовку та проведення виборів і референдумів в Україні, матеріали про свою діяльність, а також інші матеріали, що стосуються виборчого та референдумного процесів;

13) здійснює інші повноваження, передбачені законами України [7].

Внутрішню організацію роботи Центральної виборчої комісії визначено Регламентом Комісії [11].

Крім того, Центральна виборча комісія, відповідно до Закону України "Про Державний реєстр виборців" є органом ведення та основним розпорядником відомостей Центрального реєстру виборців, який містить відомості про усіх виборців, які постійно проживають у межах відповідного регіону [5].

Призначення на посаду та припинення повноважень членів Комісії проводиться Верховною Радою України за поданнями Президента України. Крім того, у поданні Президента України про призначення на посаду членів Комісії враховуються пропозиції депутатських фракцій і груп, утворених у поточному скликанні Верховної ради України.

До складу Комісії входять 15 членів Комісії, які попередньо обговорю-

ються в депутатських фракціях і групах, а їх призначення проводиться за наявності висновків відповідного профільного комітету Верховної Ради України. Зауважимо, що комісія працює на постійній основі, її члени звільняються від виконання виробничих або службових обов'язків за попереднім місцем роботи, а строк їхніх повноважень становить 7 років.

Член Комісії перед вступом на посаду складає на пленарному засіданні Верховної Ради України присягу, після складання якої йому видається посвідчення за підписом Президента України.

Голова комісії, заступники Голови Комісії, секретар Комісії обираються Комісією на її засіданні таємним голосуванням із числа членів Комісії. Слід зазначити, що голова Комісії, заступники Голови Комісії, секретар Комісії, а також не менше п'яти інших членів Комісії повинні мати вищу юридичну освіту.

Заступники голови Комісії і секретар Комісії обираються після обрання Голови Комісії за його пропозицією.

Таким чином, передбачений Основним Законом України порядок призначення та звільнення з посади членів Центральної виборчої комісії свідчить про те, що відповідні повноваження повністю відведені тільки Президенту України. Верховну Раду України та Кабінет Міністрів України позбавлено такого права. Тому питання про те, що Центральна виборча комісія є незалежним державним органом, який здійснює свої повноваження самостійно, незалежно від інших органів державної влади, залишаються, на нашу думку, дискусійними.

Існуючий порядок призначення на посаду членів Комісії із врахуванням пропозицій депутатських фракцій і груп певним чином вихолощує таке поняття, як "колегіальний орган". Теперішній склад Центральної виборчої комісії розділений, за прикладом Верховної Ради України — на "більшість" і "меншість", а відтак, частина голосувань у Комісії перетворюється на формальність. Звичайно, все це свідчить про політичну заангажованість Центральної виборчої комісії [14].

Змінити порядок формування Центральної виборчої комісії можливо, лише запровадивши відповідні зміни до Конституції України, які мають врегулювати не політичні аспекти відповідних призначень (обов'язкове попереднє погодження кандидатур на посади членів Комісії між Президентом та депутатськими фракціями і групами тощо), а розширення участі у формуванні Центральної виборчої комісії інших гілок влади. Слушним аргументом на користь такої пропозиції є виборче законодавство багатьох країн, де прямо закріплено положення, згідно з яким склад вищого органу в системі органів управління виборчим процесом формується главою держави, парламентом а в окре-

мих державах і судовою гілкою влади. Відповідно жоден з суб'єктів формування вищого органу в системі органів управління виборчим процесом не має вирішального впливу на діяльність такого органу [9].

У більшості країн з усталеними демократичними традиціями функції вищого органу адміністрування загальнодержавних, а в окремих випадках і місцевих виборів, покладено на Міністерство внутрішніх справ або утворений ним орган (Австрія, Бельгія, Греція, Данія, Італія, Кіпр, Люксембург, Німеччина, Франція) чи інший центральний орган виконавчої влади (Міністерство з питань навколишнього природного середовища, спадщини та місцевого самоврядування в Ірландії, Міністерство юстиції в Фінляндії, Центральний орган з виборів у Швеції, Виборча Рада в Нідерландах, Виборча Комісія Великобританії).

Щодо місцевих виборів, то на рівні виборчих округів та дільниць підготовка і проведення виборів у цих країнах забезпечується або державними службовцями (посадовими особами органів місцевого самоврядування), або ж виборчими комісіями, які утворюються органами місцевого самоврядування з представників органів судової влади і муніципальних службовців. Зокрема, виборчі комісії, утворені органами місцевого самоврядування з числа судів, виборців (незалежно від їхньої партійної приналежності), службових осіб місцевого самоврядування, здійснюють управління виборчим процесом в Австрії, Бельгії, Іспанії, Італії, Люксембурзі, Нідерландах, Німеччині, Франції, Швеції. Представництво політичних партій у складі окружних та дільничних виборчих комісій законодавство передбачає лише у Данії, Португалії та Фінляндії. Слід зазначити, що зазначені країни мають розвинені демократичні традиції та значний досвід у проведенні вільних і чесних виборів. Застосування аналогічних підходів у постсоціалістичних країнах Центральної та Східної Європи навряд чи могло б забезпечити проведення в них виборів, які відповідали б демократичним стандартам. Тому в Естонії, Латвії, Литві, Словаччині, Словенії і Чехії проведення виборів забезпечує не МВС (на національному рівні), не органи місцевої влади і посадові особи цих органів, а відповідно Центральні виборчі комісії та утворені ними або місцевими представницькими органами місцевого самоврядування окружні та дільничні виборчі комісії, формування яких проводиться з представників партій-суб'єктів виборчого процесу або партій, що подолали виборчий бар'єр на парламентських виборах [2].

Проведений аналіз засвідчив, що, по-перше, досить важлива практика призначення членів Комісії декількома органами. "Суміш" інституцій, які залучені до процесу формування членів комісії, є тепер правилом, що застосовуються у нових Європейських

демократіях. По-друге, вважається корисним, якщо хоча б деякі члени комісії призначалися неполітичними інституціями, які вважаються нейтральними (спеціальні судові органи). Важливо, що Венеціанська комісія заохочує включення судових органів у процес призначення виборчих комісій. По-третє, якщо деякі або всі члени комісії призначаються парламентом або політичними партіями, необхідно досягти балансу між проурядовими партіями та партіями опозиції [3].

Як уже зазначалося, Центральна виборча комісія очолює систему виборчих комісій на всій території України. Досвід організації підготовки і проведення Центральною виборчою комісією виборів в Україні висвітлює потребу подальшого реформування системи виборчих комісій та порядку їх утворення. Реформування виборчих комісій, підвищення рівня їх правового статусу, на думку М. Рябця, повинно стати стратегічним напрямом удосконалення всього виборчого законодавства.

Систему виборчих комісій, які утворюються для організації і проведення виборів Президента України, забезпечують:

- 1) Центральна виборча комісія;
- 2) територіальні виборчі комісії;
- 3) дільничні виборчі комісії.

В існуючій системі виборчих комісій відсутня така ланка, яка забезпечувала б усю повноту організації та проведення виборів Президента України в Автономній республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі. Ми погоджуємося з М. Рябцем, що така система комісій видається не зовсім логічною та виправданною і не дає можливості забезпечити організацію і проведення виборчої кампанії на належному організаційно-методичному та правовому рівні. Система виборчих комісій, на думку цього практика, повинна містити чотири основних ланки, очолювана Центральною виборчою комісією. Наступний рівень повинні складати територіальні (регіональні) виборчі комісії Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські виборчі комісії, які працюють на засадах постійно діючих. Третій рівень — це територіальні районні, міські (у містах обласного значення). Районні в містах виборчі комісії. Четвертий рівень — дільничні виборчі комісії.

На засадах, наближених до діяльності Центральної виборчої комісії, повинні працювати й виборчі комісії Автономної Республіки Крим, області, міст Києва і Севастополя. Крім того на постійній основі у складі цих комісій можуть працювати кілька членів комісій, зокрема керівництво. До повноважень комісій цього рівня слід віднести організацію і проведення будь-яких виборів чи референдумів, що проводяться на території регіону [13].

Крім того, як пропозиція, формування складу цих комісій повинно про-

водитися Центральною виборчою комісією за поданням Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласних рад, Київської та Севастопольської міських рад, а також за поданням політичних партій (блоків). Такі виборчі комісії в межах своїх повноважень не повинні бути залежними від місцевої виконавчої влади та органів місцевого самоврядування. У них повинно бути власне постійне приміщення, оргтехніка, транспорт і засоби зв'язку, що значно підвищить ефективність діяльності виборчих комісій і державну дисципліну на всіх етапах виборчого процесу. Відповідно за правовим статусом такі комісії в організаційно-методичному плані повинні бути підпорядковані Центральній виборчій комісії.

До повноважень зазначених комісій слід віднести організацію підготовки і проведення будь-яких виборів чи референдумів, що проводяться на території регіону.

Через територіальні (регіональні) виборчі комісії Центральна виборча комісія мала б змогу реалізувати у повному обсязі на регіональному рівні покладені на неї законодавством України повноваження. Зокрема, вирішувати питання фінансування та матеріально-технічного забезпечення виборів та референдумів, контролювати дотримання встановленого порядку проведення передвиборної агітації та здійснювати інші організаційні функції щодо організації та проведення виборів на території відповідного регіону [12].

У виборчому законодавстві України, на нашу думку, необхідно передбачити положення, за яким кандидати на посади голів та секретарів виборчих комісій повинні мати, як правило, вищу юридичну освіту або пройти відповідну підготовку за програмою Центральної виборчої Комісії.

Тільки за таких умов можливо забезпечити стабільність, законність і прозорість у ході проведення виборів і референдумів у регіонах України.

Щодо порядку розгляду Центральною виборчою комісією заяв і скарг громадян, поданих під час підготовки і проведення виборів і референдумів, то він визначається Законами України "Про вибори Президента України" та "Про вибори народних депутатів України". Розгляд заяв і скарг здійснюється в порядку, передбаченому Законом України "Про звернення громадян" [6].

Слід зазначити, що обидва останні виборчі закони конкретизують процедуру розгляду скарг. Розгляд скарги суб'єктом розгляду скарги здійснюється з обов'язковим своєчасним повідомленням суб'єкта звернення зі скаргою, суб'єкта оскарження та інших зацікавлених осіб рекомендаційною телеграмою, факсимільним повідомленням, засобами електронної пошти про час і місце розгляду скарги. Допускається повідомлення суб'єкта звернення зі скаргою, суб'єкта

оскарження та зацікавлених осіб про час і місце розгляду скарги по телефону з фіксуванням такої дії службовою особою суб'єкта розгляду скарги окремою письмовою довідкою, яка долучається до справи (протоколу). Неприбуття на засідання суб'єкта розгляду скарги осіб, які були належним чином повідомлені про нього, не перешкоджає розгляду скарги.

Звернення, що надійшли до Комісії, в день реєстрації подаються Голові Комісії, який дає відповідні доручення членам Комісії та працівникам Секретаріату Комісії щодо їх попереднього розгляду та надання відповіді.

Член Комісії за підсумками розгляду звернення доповідає Голові Комісії щодо доцільності внесення питання на розгляд Комісії. У разі визнання такої доцільності цей член Комісії готує відповідний проект постанови, до якої долучає всі необхідні документи та матеріали, а також перелік осіб, які повинні бути викликані (запрошені) на засідання Комісії [11].

Звичайно, ми погоджуємося з думкою експерта Лабораторії законодавчих ініціатив Д. Ковриженка, що порядок розгляду заяв, скарг і звернень громадян недостатньо чітко прописано Регламентом Центральної виборчої комісії, визначено лише порядок опрацювання відповідних документів Секретаріатом комісії, Головою та відповідним членом Комісії, не розкриваючи при цьому прав заявника скарги та суб'єкта оскарження в ході розгляду скарги на засіданні Комісії [8].

Про принципи й засади виборчого процесу в Україні та реалізацію виборчих прав громадян Центральною виборчою комісією інформує про свою діяльність через офіційну веб-сторінку Комісії в мережі Інтернет.

На сайті Комісії розміщено детальну інформацію про результати президентських та парламентських виборів і референдумів, які проводились в державі з 1998 року.

Ця інформація наповнена за змістом є досить насиченою та доступною. Так, на сайті Комісії розміщено ряд інформації про Центральну виборчу комісію, зокрема: Регламент Центральної виборчої комісії, склад Комісії, структура Секретаріату та структура Державного реєстру виборців.

Виборці на сайті можуть ознайомитися із графіком особистого прийому громадян України у Центральної виборчої комісії та із порядком організації та проведення особистого прийому у Комісії.

Суб'єктам виборчого процесу доступна інформація про нормативно-правові акти (постанови та протокольні рішення Комісії).

Крім того, на сайті детально висвітлена інформація щодо правової культури виборів, зокрема: нормативно-правова база, методичне забезпечення, організаційні заходи, аналітичні матеріали.

Користувачі офіційної веб-сторінки Комісії в мережі Інтернет мають

можливість знайомитися з основними відомостями 180 політичних партій, які зареєстровані у Міністерстві юстиції України.

Анонси, новини, засоби масової інформації про Комісію на сайті Комісії розміщує прес-служба ЦВК.

Широкому загалу доступна інформація про державні закупівлі, а саме: річний план державних закупівель та зміни до нього, оголошення, інформація про відхилення тендерних пропозицій, інша документація.

Офіційним виданням Комісії є Вісник Центральної виборчої комісії, матеріали якого також доступні для користувачів веб-сторінки Комісії в мережі Інтернет [1].

Звичайно ми підтримуємо думку Д. Ковриженка про те, що на веб-сайті Центральної виборчої комісії необхідно розмістити більш детальну інформацію діяльності Комісії, зокрема: форум, на якому в інтерактивному режимі відвідувачі могли б ставити запитання, пов'язані з реалізацією та захистом своїх виборчих прав і отримувати кваліфіковану відповідь фахівців Секретаріату Комісії, інформацію про науково-практичні конференції, що організовуються Комісією тощо [8].

Таким чином, за роки функціонування Центральної виборчої комісії виконала покладені на неї державою завдання щодо створення умов для утвердження в Україні засад демократії у виборчому та референдумних процесах, а проведений аналіз дозволив нам дійти до наступних висновків:

1. Незважаючи на те, що процес становлення Центральної виборчої комісії виявився тривалим і непростим, в Україні повністю здійснено процес її інституціоналізації.

2. Порядок формування Центральної виборчої комісії потребує, на наш погляд, подальшого вдосконалення. Це можливо лише запровадивши відповідні зміни до Конституції України, які мають врегулювати не політичні аспекти відповідних призначень, а розширення участі у формуванні Центральної виборчої комісії інших гілок влади.

3. На веб-сайті Центральної виборчої комісії необхідно розміщувати більш детальну інформацію діяльності Комісії.

4. Досвід організації підготовки і проведення Центральною виборчою комісією виборів в Україні висвітлив потребу подальшого реформування системи виборчих комісій та порядку їх утворення. В цьому і полягатимуть перспективи наших подальших досліджень.

Література:

1. Вісник Центральної виборчої комісії//Центральна виборча комісія. Офіційний веб-сервер [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.cvk.gov.ua/>

2. Вибори в Європейському Союзі/Шляхи забезпечення незалежності

органів адміністрування виборчого процесу/Лабораторія законодавчих ініціатив. За редакцією Ковриженка Д.С. — С. 101—102.

3. Європейський демократичний доробок у галузі виборчого права//Матеріали Венеціанської комісії, ОБСЄ/БДІПЛ, ПАРЄ. — Київ. — 2008. — С. 87—88.

4. Закон Української Радянської Соціалістичної Республіки від 27.10.1989 № 8304-ХІ "Про вибори народних депутатів Української РСР" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ua-info.biz/legal/baseni/ua-rmpbqt.htm>

5. Закон України "Про Державний реєстр виборців" від 22.02.2007 № 698 — V [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=698-16>

6. Законом України від 2.10.1996 "Про звернення громадян" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=393%2F96-%E2%F0>

7. Закон України від 17.12.1997 № 733/97-ВР "Про Центральну виборчу комісію" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=733%2F97

8. Ковриженко Д. Роль ЦВК у формуванні громадянської та правової свідомості в контексті прозорості, підзвітності та доступності//Парламентський моніторинг: державне будівництво та місцеве самоврядування [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.parlament.org.ua/index.php?action=draft_art&dtopic=3&ar_id=1182&ch_id=&as=0.

9. Ковриженко Д. Управління виборчим процесом. // "Часопис ПАРЛАМЕНТ". — 2003. — № 6. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.parlament.org.ua/index.php?action=magazine&id=9&ar_id=301&iar_id=469&as=2

10. Конституція України від 28 червня 1996 року. — К. — 1997. — 90 с.

11. Постанова ЦВК від 26.04.2005 № 72 "Про регламент Центральної виборчої комісії" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.cvk.gov.ua/pls/acts/getd?id=19800&ptext=>

12. Рябець М.М. Актуальні проблеми становлення і вдосконалення виборчого законодавства України за роки незалежності//Вибори і референдуми в Україні: проблеми теорії і практики/Центральна виборча комісія. — Київ, — 2001. — С. 17—19.

13. Рябець М.М. Підсумки виборів Президента України 1999 року та проблеми розвитку виборчого законодавства/М. Рябець//Центральна виборча комісія: віхи становлення та розвитку: Статті, доповіді, виступи, інтерв'ю. — К.: ЦВК, 2003. — С. 537—556.

14. Усенко-Чорна Ж.І. ЦВК втрачає ознаки колегіального органу [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.umoloda.kiev.ua/number/1003/180/36333/>

Стаття надійшла до редакції 03.08.2010 р.